Голові Спеціалізованої вченої ради для присудження ступеня доктора філософії ДФ 44.887.001 в Полтавській державній аграрній академії д.е.н., доценту Зось-Кіору М.В.

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Большакової Євгенії Леонідівни на тему: «Менеджмент стійкого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України» на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» зі спеціальності 073 «Менеджмент»

1. Ступінь актуальності обраної теми. Мета дисертаційної роботи Большакової Є. Л. полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній актуалізації питань щодо удосконалення менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

Актуальність даної проблеми обумовлюється тим, що сучасний стан розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України характеризується нестабільністю і значним ступенем ризику господарювання в умовах мінливого зовнішнього середовища. А тому актуальною є проблема забезпечення ефективного менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств у секторі економіки на основі обґрунтування перспективних напрямів їхньої діяльності, переходу на якісно вищий рівень розвитку, розробки відповідних заходів, які б дали їм змогу пристосуватися до існуючих змін ринкового середовища та посилити свої конкурентні позиції на ринку. Нині стоїть завдання усвідомлення необхідності стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, їх підтримки та рішучих дій, щоб зробити цей процес якомога досконалішим і прийнятним для майбутнього. М'ясопереробна галузь має велике значення для харчової промисловості та продовольчої безпеки України. Забезпечення раціону харчування українців якісною і доступною продукцією тваринного походження, і, зокрема, м'ясом, наразі є пріоритетним завданням державної політики. М'ясопереробна галузь як частина агропродовольчого комплексу країни має стратегічне значення для

забезпечення продовольчої безпеки українців, а, отже, і для національної безпеки загалом.

Тому враховуючи, що в даний час м'ясопереробні підприємства в Україні функціонують в умовах соціально-економічної нестабільності та мають низку системних проблем, створення сучасної наукової думки має бути спрямоване на вирішення комплексу завдань щодо формуванням та вдосконалення менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств, що розглядається через призму стратегічного забезпечення національних, регіональних та місцевих інтересів.

Дисертаційна робота виконана у відповідності до плану науково-дослідної роботи Полтавської державної аграрної академії, зокрема, у межах тем: «Управління соціально-економічним розвитком агропродовольчої сфери України», у якій автором запропоновано сучасні підходи до оцінки рівня менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України на основі інтегрованих показників (державний реєстраційний номер 0118U005208); «Управління соціально-економічною системою в умовах національних і глобалізаційних викликів», в якій автор визначив вплив державного регулювання на менеджмент стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств (державний реєстраційний номер 0117U003102); «Управління національною безпекою в умовах глобалізаційних викликів: макро-, мікро-, регіональний та галузевий рівні» (державний реєстраційний номер 0118U005209), роль автора полягає в обґрунтуванні ролі стратегічного менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України.

Вищезазначене вказує на актуальність обраної теми дисертації, ідентифікації предметно-об'єктної сфери, мети та завдань представленого дослідження.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Сформульоване наукове завдання яке полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній актуалізації питань щодо удосконалення менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України знайшло нове вирішення у представленому дослідженні. Основні теоретичні і практичні розробки автора спираються на критичне узагальнення наукових праць вітчизняних і закордонних авторів з проблем загального менеджменту, економіки агропромислового виробництва, стратегічного управління, інноваційного менеджменту; нормативно-законодавчої бази України; даних Державної служби статистики України,

звітних даних про результати функціонування суб'єктів господарювання.

Ознайомлення із змістом дисертації дозволяє констатувати глибину розроблення автором досліджуваної проблематики, суттєву новизну наукового доробку. Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Отримані результати дисертаційної роботи, сформульовані висновки та рекомендації, є науково обґрунтованими, пройшли виробничу апробацію, що підтверджується відповідними документами.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації визначено мету дослідження, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичній актуалізації питань щодо удосконалення менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України. Відповідно до мети були поставлені завдання теоретичного, методичного та прикладного характеру. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що в цілому автору вдалося вирішити завдання та досягти поставленої мети. Завдання співвідносяться з ознаками наукової новизни дослідження, що свідчить про оригінальність обраних автором шляхів вирішення зазначених завдань.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є обґрунтованими з теоретичної і методичної точки зору та достовірними, базуються на сучасних теоріях, працях зарубіжних та вітчизняних науковців щодо формування системи менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України. Крім того, наукові положення підтверджені вітчизняним досвідом розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

У процесі дисертаційного дослідження використовувалися наступі методи: діалектичний метод наукового пізнання та системний підхід щодо аналізу соціально-економічних явищ і процесів. Для вирішення окреслених завдань були використані загальнонаукові та прикладні методи дослідження: діалектичний – для з'ясування сутності поняття «стійкість»; структурно-логічний аналіз – для визначення класифікації видів та чинників менеджменту стійкого розвитку підприємств; табличний, графічний та економіко-статистичний аналіз – для встановлення динамічним змін та аналізу основних тенденцій розвитку м'ясопереробної галузі та ринку м'яса і м'ясної продукції в Україні; проблемно-орієнтований – для обґрунтування напрямів підвищення ефективності та оптимізації менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України; метод меж і гілок та симплекс-метод – для

розробки економіко-математичної моделі оптимізації портфеля інвестиційних проєктів з метою удосконалення менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств; абстрактно-логічний метод застосований для узагальнення результатів та формулювання висновків дослідження.

Для проведення відповідних розрахунків використовувалися програми MS Excel 2013, Matlab, STATISTICA 6.1.

Об'єкт, предмет та мета роботи логічно пов'язані. Об'єктом дослідження є менеджмент стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів підвищення ефективності менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Між розділами та підрозділами роботи є належний взаємозв'язок, усі розділи містять рисунки, таблиці, посилання на літературні джерела. Наведені в роботі дані підтверджені у ході дослідження. Висновки до розділів дисертаційної роботи та загальні висновки до неї є логічними й підтверджені результатами апробації на 9 науково-практичних конференціях, публікацією у наукових спеціалізованих виданнях, впровадженням авторських пропозицій у діяльність відповідних організацій.

Отже, вищезазначене дає підстави стверджувати, що основні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо обґрунтовані і достовірні.

Дисертантом отримані результати, що містять елементи наукової новизни. До найбільш значущих здобутків можна віднести такі наукові положення:

– структурно-функціональний механізм менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, який є синкретичною стійкою цілісністю, що являє собою конгломерат системоутворюючих елементів, які відповідним чином групуються, утворюючи різні підсистеми, та реалізують відповідні принципи, функції, методи, теорії, завдання й інструменти для досягнення встановлених цілей у межах забезпечення економічної, екологічної, ризикової та соціальної стійкості. Запропонований механізм відрізняється поєднанням узагальненої авторської класифікації чинників стійкого розвитку, розроблених основних критеріїв стійкості та базових принципів стійкого розвитку підприємств з врахуванням галузевої специфіки, що дозволить оптимізувати та забезпечити дієву реалізацію

управлінських процесів самоорганізації, самооцінки, самозбереження, самоконтролю та адаптивного розвитку м'ясопереробних підприємств (пп. 1.2);

– методичний підхід до аналізу ефективності менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств, який представляє собою систему оціночних показників ефективності, що відображають основні тенденції розвитку аналізованого об'єкта в плані його організації та функціонального потенціалу, обумовлені вірогідністю досягнення поставлених цілей. Розробка зазначеного методичного підходу одночасно потребує оптимізації кількості етапів аналізу та отримання достовірної інформації щодо результатів господарської діяльності, що дозволяє виконувати просторово-територіальні аналітичні порівняння на мікро-, макро- і мезорівнях, проводити факторну оцінку та комплексний аналіз ефективності менеджменту, та є основою виявлення основних перешкод (економічних, соціальних, організаційних тощо), які заважають стійкому розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України (пп. 2.2);

– підходи до моделювання елементів менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, в основі яких запропоновано актуальну модель оптимізації портфеля інвестиційних проектів, яка, на відміну від існуючих, передбачає синтетичне використанням методу меж і гілок та симплекс-методу, застосування якої дозволить керівництву підприємства оптимально розподіляти проєкти за часовими періодами в умовах обмеженості власних ресурсів відповідно до обраної стратегії управління стійким розвитком підприємства (пп. 3.1);

– підходи до оцінювання рівня менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств з використанням актуалізованої системи показників та індикаторів стійкості, що, на відміну від існуючих, сприяє формалізації задач та інструментів для забезпечення пріоритетних напрямків стійкого розвитку підприємств, формування та коригування параметрів у систему оцінки коефіцієнтів, виконання розрахункових операцій за визначенням індикаторів стійкості, зведення отриманих результатів у таблицю інтегрованих показників економічної, екологічної, ризикової і соціальної стійкості та аналіз результатів кінцевих контрольних розрахунків рівня розвитку підприємства, що дозволяє отримати актуальну інформацію, яка забезпечуватиме розробку та реалізацію практичних заходів, спрямованих на підвищення рівня менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробного підприємства (пп. 2.3);

– сутнісно-змістовне значення концептуальних особливостей прийняття управлінських рішень у контексті менеджменту стійкого розвитку

м'ясопереробних підприємств, які, на відміну від існуючих, базується на поєднанні узагальненої класифікації чинників стійкого розвитку, розроблених основних критеріїв стійкості та принципів прийняття управлінських рішень у контексті менеджменту стійкого розвитку, що дозволить забезпечити високу адаптивність м'ясопереробних підприємств до динамічно мінливого ринкового середовища стосовно їх економічної, екологічної, ризикової та соціальної стійкості (пп. 1.3);

– механізм розробки стратегії менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, відмінністю якого є комплексування стратегічних рішень щодо фінансово-економічного, організаційно-управлінського, виробничо-технологічного, інвестиційного, інноваційного та кадрового розвитку потенціалу підприємств, що дозволяє сформувати їх довгострокові конкурентні переваги задля забезпечення продовольчої безпеки. Сформований механізм дозволить перейти м'ясопереробному підприємству до інноваційного стану, який відповідав би зовнішнім викликам та характеризувався змінами, які сприяють формуванню та реалізації безпекових цілей (пп. 3.3);

– рекомендації організаційно-економічного характеру щодо реалізації стратегії стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України у напрямі державного регулювання галузі. Визначено інструментарій забезпечення стійкого зростання підприємств м'ясопереробної промисловості в Україні, практичне застосування якого має свої відмінності та переваги, а саме: отримання виробниками м'ясної продукції необхідних кредитних ресурсів під заставу виробленої продукції; гарантія високоякісної та дієвої системи сировинного забезпечення, що дасть можливість здійснювати операції за заздалегідь регламентованими умовами, які відповідають критеріям актуальності, прозорості та об'єктивності; можливість врегулювання фінансово-економічних відносин між виробниками м'яса та організаціями з оптових і роздрібних продажів тощо (пп. 3.2).

Отримані у дисертаційній роботі результати, висновки та рекомендації мають теоретичне та практичне значення.

Наукове значення отриманих у процесі дослідження результатів полягає в розробленні теоретико-методичних засад щодо удосконалення менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

Практичні рекомендації, що містяться в дисертації, впроваджено в роботі Департаменту агропромислового розвитку та захисту довкілля Запорізької

обласної державної адміністрації (довідка № 2029/01-00 від 13.07.2020 р.); Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 01-18/160 від 14.01.2020 р.); М'ясопереробної фабрики «АЛАН»(довідка про впровадження № 38/12 від 18.12.2019 р.); ТОВ «М'ясокомбінат «ЯТРАНЬ» (довідка про впровадження № 158 від 02.12.2019 р.) та у практичній діяльності ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат».

Результати наукових досліджень застосовано у навчальному процесі Полтавської державної аграрної академії МОН України при підготовці студентів економічних спеціальностей під час викладання дисциплін «Управління потенціалом підприємства», «Менеджмент організацій», «Управління інноваціями», «Аграрний менеджмент» (довідка № 01-11/236 від 23.12.2019 р.).

Щодо змісту дисертаційної роботи, то слід відзначити, що дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та додатків. Повний обсяг викладено на 236 сторінці друкованого тексту, який містить 6 таблиці (1 таблицю розміщено на окремій сторінці), 48 рисунки (9 рисунки розміщені на окремих сторінках), 4 додатків на 18 сторінках. Список використаних джерел налічує 247 найменувань.

Робота написана українською мовою. Стиль викладення матеріалів дослідження відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, вирізняється науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю. Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджений, їх кількість є достатньою для розкриття теми дисертації та досягнення поставленої мети.

Кожен з розділів та підрозділів роботи містить результати, що становлять значний науковий інтерес та є обґрунтованими і достовірними.

Так, у першому розділі «Теоретичні засади менеджменту стійкого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України» проведено критичний аналіз теоретичних положень щодо управління розвитком м'ясопереробних підприємств шляхом уточнення таких понять як «стійкість», «стійкий розвиток», «менеджмент стійкого розвитку» тощо. Зокрема, на відміну від інших, поняття «стійкість» запропоновано визначати як стан та властивості господарюючого суб'єкта, при яких його соціально-економічні показники під впливом різноманітних та численних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища знаходяться у нормативному діапазоні динаміки індикаторів стійкості, межі якої прийняті відповідно до стратегічного і тактичного планово-проектного управління, затвердженого на даний часовий період (с. 31-37).

Поглиблені теоретичні положення щодо сутнісно-змістовного значення концептуальних особливостей прийняття управлінських рішень у контексті менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств, які, на відміну від існуючих, базуються на поєднанні узагальненої класифікації чинників стійкого розвитку, розроблених основних критеріїв стійкості та принципів прийняття управлінських рішень у контексті менеджменту стійкого розвитку, дозволяють забезпечити високу адаптивність м'ясопереробних підприємств до динамічно мінливого ринкового середовища стосовно їх економічної, екологічної, соціальної та ризикової стійкості (с. 45-57).

Узагальнення теоретичних положень щодо структурно-функціонального механізму менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України дозволили констатувати, що він є синкретичною стійкою цілісністю, яка являє собою конгломерат системоутворюючих елементів, які відповідним чином групуються, утворюючи різні підсистеми, та реалізують відповідні принципи, функції, методи, теорії, завдання й інструменти для досягнення встановлених цілей у межах забезпечення економічної, екологічної, соціальної та ризикової стійкості (с. 59-63).

У другому розділі «Методичний інструментарій діагностики стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України» проведений аналіз тенденцій розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України за останні роки дозволив висвітлити проблеми галузі та шляхи їх подолання в сучасних умовах господарювання. Результати дослідження дозволяють констатувати, що скорочення виробництва свинини, яловичини та телятини призвело до зростання обсягів виробництва птиці. Тому вітчизняний ринок птиці відзначається високою ефективністю та відсутністю проблеми збуту готової продукції (с. 89-112).

Автором удосконалений методичний підхід до аналізу ефективності менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств представляє собою систему оціночних показників ефективності, що відображають основні тенденції розвитку аналізованого об'єкта в плані його організації та функціонального потенціалу, обумовлені вірогідністю досягнення поставлених цілей. Зазначений методичний підхід передбачає оптимізацію кількості етапів аналізу та отримання достовірної інформації щодо результатів господарської діяльності, що дозволяє виконувати просторово-територіальні аналітичні порівняння на мікро-, макро- і мезорівнях, проводити факторну оцінку та комплексний аналіз ефективності менеджменту, та є основою виявлення

основних перешкод (економічних, соціальних, організаційних тощо), які заважають стійкому розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України (с. 117-123).

Обґрунтовані методичні підходи до оцінювання рівня менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств з використанням актуалізованої системи показників та індикаторів стійкості, які, на відміну від існуючих, сприяють формалізації задач та інструментів для забезпечення пріоритетних напрямків стійкого розвитку підприємств, формуванню та коригуванню параметрів у систему оцінки коефіцієнтів, виконанню розрахункових операцій за визначенням індикаторів стійкості, зведенню отриманих результатів у таблицю інтегрованих показників економічної, екологічної, ризикової і соціальної стійкості та аналізу результатів кінцевих контрольних розрахунків рівня розвитку підприємства (с. 133-140).

У третьому розділі «Оптимізація менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України» застосування формалізованих підходів до моделювання елементів менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, в основі яких запропоновано актуальну модель оптимізації портфеля інвестиційних проектів, яка, на відміну від існуючих, передбачає синтетичне використанням методу меж і гілок та симплекс-методу дозволить керівництву підприємства оптимально розподіляти проєкти за часовими періодами в умовах обмеженості власних ресурсів відповідно до обраної стратегії управління стійким розвитком підприємства (с. 162-174).

Сформовано авторське бачення рекомендацій організаційно-економічного характеру щодо реалізації стратегії стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України у напрямі державного регулювання галузі (с. 183-189).

Адаптований механізм розробки стратегії менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, відмінністю якого є комплексування стратегічних рішень щодо фінансово-економічного, організаційно-управлінського, виробничо-технологічного, інвестиційного, інноваційного та кадрового розвитку потенціалу підприємств, дозволяє перейти м'ясопереробному підприємству до інноваційного стану, який відповідав би зовнішнім викликам та характеризувався змінами, які сприяють формуванню та реалізації безпекових цілей, формуванню довгострокових конкурентних переваг (с. 201-218).

Таким чином, результати наукового дослідження Большакової Є.Л., представлені в дисертаційній роботі, достатньо обґрунтовані і мають наукову достовірність. Висновки за всіма розділами та загальні висновки є логічними та зрозумілими. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності сучасних м'ясопереробних підприємств з метою вдосконалення менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств України. Назва дисертаційної роботи «Менеджмент стійкого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України» повністю відповідає її змісту, що підтверджується метою дослідження та вирішеними у процесі її досягнення завдань.

4. Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення дисертації опубліковано у 21 наукових працях, із яких 5 статей – у колективних монографіях, 7 статей – у фахових наукових виданнях (у тому числі 6 статті – у періодичних виданнях України, що внесені до міжнародних наукометричних баз даних), 1 стаття – у науковому періодичному виданні іншої держави Web Of Science, 9 праці апробаційного характеру. Загальний обсяг наукових праць за темою дисертації становить 8,4 друк. арк., особисто автору належить 7,3 друк. арк., що дозволяє вважати виконаними положення п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167. Положення дисертаційного дослідження, які складають наукову новизну, повністю висвітлені у наукових спеціалізованих виданнях та обговорені на науково-практичних конференціях. Сформульовані у дисертації наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції належать особисто автору, є його науковим доробком. Особистий внесок здобувача є достатнім.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій Большакової Є. Л., у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не дає підстав констатувати щодо допущення здобувачем порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Зокрема, дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення надати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної

роботи. Представлена дисертаційна робота, незважаючи на достатньо високий науковий рівень її виконання, характеризується наявністю певних недоліків та дискусійних положень, а саме:

1) В теоретичному розділі дисертації (пп. 1.1) на сторінці 39 дисертацій автор приводить класифікацію видів стійкості (рис. 1.1) у розрізі чинників впливу на зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства. Разом з тим, у зазначеному малюнку, слід було б показати також вплив (залежність) загальнополітичної та загальноекономічної стійкості в цілому на внутрішню стійкість м'ясопереробних підприємств.

2) При інтерпретації елементів механізму менеджменту стійкого розвитку підприємства (в пп. 1.2, с. 44-56), в якості одного з чинників забезпечення стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств, слід було б більш детально розкрити причинно-наслідковий зв'язок між ресурсно-екологічними обмеженнями та прискореною модернізацією виробництва. На наш погляд, дані обмеження заслуговують на особливу увагу і виступають в якості стимулу для соціально-економічного зростання за допомогою проведення модернізації виробничо-господарської сфери і реалізації політики енергозбереження на м'ясопереробних підприємствах. Вказаний взаємозв'язок доцільно було б проілюструвати на рис. 1.7 (с. 57) дисертаційної роботи.

3) В підрозділі 2.1 проведений автором аналіз тенденцій розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України за останні роки, доцільно було б доповнити аналізом і оцінкою інноваційного потенціалу м'ясної галузі, оскільки інноваційність м'ясопереробних підприємств є важливою умовою забезпечення їх конкурентних переваг, стабільності і ефективності виробництва в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища. Незважаючи на те, що автор звертає увагу на необхідність впровадження нових технологій у межах визначення основних напрямків розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України, на нашу думку, даний аспект вимагає окремого аналізу та оцінки в контексті розв'язуваної задачі.

4) У пункті 3.1 дисертаційної роботи автором запропоновано економіко-математичну модель оптимізації портфеля інвестиційних проектів у межах забезпечення стійкого розвитку м'ясопереробного підприємства. Тому, на нашу думку, поряд із сформованою моделлю, слід було б також відзначити можливість використання даних методів економіко-математичного моделювання при оптимізації виробництва об'єктів дослідження, що в умовах прояву кризових явищ заслуговує певної уваги, оскільки дозволить підвищити рентабельність виробничо-господарської діяльності.

5). У пункті 3.3 дисертаційної роботи автором обґрунтовується необхідність розробки програмної моделі забезпечення галузевої продовольчої безпеки, наводяться принципи її реалізації (с. 218-220). Разом з тим, слід було б окреслити особливості та визначити основні напрямки продовольчої безпеки України в галузі політики імпортозаміщення.

6) Поза увагою автора залишились питання визначення витрат, що виникають у процесі впровадження запропонованих рекомендацій та фінансові аспекти оцінки ефективності менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

7. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційна робота Большакової Євгенії Леонідівни на тему: «Менеджмент стійкого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, містить нові теоретичні узагальнення та науково-методичні підходи до вирішення актуального науково-практичного завдання щодо проблематики менеджменту стійкого розвитку м'ясопереробних підприємств агропродовольчої сфери України.

Обрану тему дисертаційної роботи розкрито в повному обсязі, розв'язано поставлені завдання, досягнуто мету дослідження, отримано нові наукові результати, які мають теоретичне значення та практичну цінність.

Дисертація має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерним для наукової роботи.

Дисертація Большакової Євгенії Леонідівни на тему: «Менеджмент стійкого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України» відповідає «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» зі спеціальності 073 – «Менеджмент».

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Сумського національного
аграрного університету **А.М. Михайлов**

Підпис д.е.н., проф. Михайлова А. М. засвідчую.
Учений секретар СНАУ **М.О. Лишенко**